

**EKONOMİK İSTİKRAR AÇISINDAN ÜRETİM EKONOMİSİ VE
PARASAL EKONOMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI****COMPARISON OF PRODUCTION ECONOMICS AND MONETARY
ECONOMY IN TERMS OF ECONOMIC STABILITY**

*Rıdvan KARACAN**
*Filiz SANAL ÇEVİK***

Özet:

Doğada insan ihtiyaçlarının karşılanması açısından enerji çok önemli bir konuma sahiptir. Benzer şekilde ekonomik hayatta para da aynı öneme sahiptir. Doğada enerji ya enerjiden; ya da madden elde edilir. Ancak enerjinin enerjiye dönüşümü aşamasında kayıp kaçak olmaktadır yani girişte kullanılan enerji çıkışta aynı miktarda olmamaktadır. Oysa maddeden daha fazla enerji açığa çıkmaktadır. Bu bağlamda ekonominin enerjisi niteliğinde olan para için de benzer şeyleri söyleyebiliriz. Günümüz ekonomilerinde daha fazla gelire sahip sermaye sahipleri karlarını maksimize etmek isterken paralarını ya faize ya da üretime yönlendirmektedir. Dolayısıyla bu tercihlerin gerek kişisel gerekse ekonomik açıdan birtakım avantajları ve dezavantajları olabilmektedir. Bu bağlamda enerji ve para karşılaştırılmak suretiyle ekonomik anlamda doğal olan üretime dayalı faaliyetlerin, parasal hareketlere dayalı faaliyetlerden daha verimli ve üstün olduğu vurgulanmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik İstikrar, Parasal Ekonomi, Enerji, Üretim Ekonomisi, Faiz.

Abstract:

In nature, energy has a very significant role in meeting human needs. Similarly, money has the same significance for the economy. In nature, energy is obtained either from energy or from substances. However, in the course of energy transforming into energy, leakage loss happens. In other words, the amount of energy output is not the same as the amount of energy input. In fact, substances produce more energy. In this context, we can say similar things for the money which is the energy of the economy. When financiers with more income in today's economy try to maximize their profits, they either put out their money at interest or they invest their money in production. Therefore, these preferences have some personal and economical pros and cons. In this study by means of comparing energy

* Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Hereke MYO - Hereke/Kocaeli rkaracan@kocaeli.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Hereke MYO - Hereke/Kocaeli filiz.cevik@kocaeli.edu.tr

with money, it was aimed to emphasize that economically, activities based upon natural productions are more efficient and superior than the activities based upon monetary movements.

Key words: Economic Stability, Monetary Economy, Energy, Production Economics, Interest.

GİRİŞ

İktisattaki gelişmelerle diğer disiplinler, özellikle fen bilimleri ilişkilidir. Yeni iktisadın ortaya çıkmasında 1980 sonrası iktisat-fizik ilişkisinin tekrar güçlenmesinin büyük katkısı olmuştur. Özellikle fen bilimleri ile ilişkisi bağlamında, iktisatta ilerleme kavramını ele almak gereklidir. Fizik, matematik, bilgisayar bilimi ve biyolojideki gelişmeleri iktisada uygulamak iktisatta yeni şeyler söylemek demektir (Eren, 2012, s. 5-8). Bu bağlamda fizik bilimi için çok büyük bir öneme sahip enerji ile ekonomi bilimi için aynı öneme sahip para kavramının benzerliğinden hareketle bir karşılaştırılma yapılmıştır.

Enerji bir cisimden diğerine aktarılabilen bir büyüklüktür. Enerji aynı zamanda bir türden diğer bir türe dönüşebilir. Enerjinin dönüşümü maddeden olabileceği gibi enerjinin enerjiye dönüşümü ile de olabilir. Hidroelektrik santrallerinde suyun potansiyel enerjisinin elektrik enerjisine dönüşmesi buna örnektir. Pratikte bu dönüşüm işlemi birebir olamaz, kayıplar olmaktadır. Bu kayıpların sebebi, suyun potansiyel enerjisinin, elektrik enerjisine dönüşümü esnasında makinelerdeki dişlerin sürtünmesinden dolayı suyun potansiyel enerjisinin bir kısmının bu dişliler arasında ısı enerjisine dönüşmesidir (Gök, 2013, s. 81).

Benzer şekilde güneşin yaydığı ısı ve ışık enerjisi buna örnek teşkil edebilir. Güneş dünyanın 110 katı büyüklüğünde 1,4 milyon km çapıyla ve dünyadan $1,5 \times 10^{11}$ m uzaklıkta yüksek basınçlı ve sıcaklıklı bir yıldızdır. Yaklaşık 6.000 °K olan yüzey sıcaklığının iç bölgelerinde 8×10^6 °K ile 40×10^6 °K arasında değiştiği tahmin edilmektedir. Sürekli ve doğal bir füzyon reaktörü olan güneşin enerji kaynağı 4 Hidrojen atomunun 1 Helyum atomuna dönüşmesinde gizlidir. 4 Hidrojen atomu 4,032 birim ağırlıktadır, buna rağmen 1 Helyum atomunun ağırlığı 4,003 birimdir. Bu olay sonucunda Einstein'ın madde-enerji bağıntısı sonucu 0,029 birim ağırlık enerji ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla her birim saniyede güneşte 564 milyon ton hidrojen, 560 milyon ton helyuma dönüşmekte ve bu esnada 4 milyon ton kütle karşılığı $3,86 \times 10^{26}$ J (enerji ortaya çıkmaktadır) kaybolmaktadır (Varınca ve Gönüllü, 2006, s. 271).

Oysa ünlü fizikçi Albert Einstein enerjinin maddeden (kütleden) dönüşümü sonrası açığa çıkan enerjinin büyüklüğü konusunda, kendisine

kadar devam eden bir yargıyı yıkarak bilim dünyasında büyük bir devrim yapmıştır. Ondan öncekiler kütle ile enerji arasında bir ilişki kurmamış bunların farklı olgular olduklarını savunmuştur. Einstein ise “enerji” olgusuna matematiksel açıdan yaklaşmış, aslında “kütle”nin özel bir enerji türü olduğu sonucuna varmıştır. Bu bağlamda, diğer enerjilere göre kütle, daha yoğun ve konsantredir. Bu da, çok küçük bir kütleden, hacmiyle mukayese edilmeyecek kadar çok enerjinin ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Einstein’ın enerji-kütle ilişkisi üzerine geliştirdiği denklem aşağıdaki gibidir (Gürkan, 2011);

$$E = mc^2$$

Bu denklemde, “E” erg’le ölçülen enerjiyi, “m” gramla ölçülen kütle, “c” santimetre/saatle ölçülen ışık hızını göstermektedir. Işık saatte 30.000 milyon santimetre hızla hareket ettiği için, c²’nin sayısal değeri 900 trilyonu bulmaktadır. Bu şekilde, bir gramlık kütlenin enerjiye dönüştürülmesiyle 900 trilyon erg oluşmaktadır. “Erg” bilinen terimlerle anlatımı güç küçük bir enerji birimidir. Yine de bu konuda bir fikir verebilmek açısından, bir gramlık bir kütledeki enerjinin, 1.000 vatlık bir elektrik ampulünü 2.850 yıl işleteceğini ifade edebiliriz. Diğer bir örnekte, tamamıyla enerjiye dönüştürülebilen bir gramlık kütlenin, 2.000 ton petrolün yakılmasından elde edilecek enerjiye eşit enerji üretebileceğini ifade edebiliriz (Gürkan, 2011).

Kütleyi üretime parayı da enerjiyi benzetebiliriz. Aslında üretim de adeta kütle gibi parasal hareketlere oranla daha fazla gelir akımı doğuran bir unsurdur. Parasal hareketler sadece sermaye sahibine fayda sağlarken, üretim; hem üretene, hem çalışanlarına hem de söz konusu üretimle ilgili tamamlayıcı sektörlerin kurulumunu sağlayarak topluma ve devlete yarar sağlamaktadır. Böylece parasal hareketlerin zengini daha zengin yapan adaletsiz yapısı ortadan kalkmakta, adil gelir dağılımı gerçekleşmektedir.

1. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE PARANIN EKONOMİK HAYATTAKİ ROLÜ

Paranın ortaya çıkmasıyla birlikte malın malla değişimi olarak tabir edilen takas sisteminin mahsurları da ortadan kalkmıştır. Zira paranın taşıma kolaylığı, bölünebilirliği, değer saklama aracı olması itibariyle takas sistemine karşı belirgin bir üstünlüğü bulunmaktadır. Ancak zamanla para insanlar tarafından asli görevi dışında kullanılmaya başlanmıştır. Hatta literatüre "asli para ve kaydi para" şeklinde konu olmuştur. Başlangıçta tamamen mübadele amacıyla kullanılan para taşıma kolaylığı açısından daha da geliştirilmiş para benzeri araçlar dediğimiz; çek, senet, tahvil ve benzeri değerli kâğıtlar cinsinden de değer saklama işlevini yerine getirmeye başlamıştır. Zamanla ekonomik aktivitelerin ve insan nüfusunun artmasıyla çoğalan para miktarı bekletilebilme lüksüne sahip olmuş, bu da beraberinde

saklama maliyetlerinin yani paranın kirası olarak da tanımlanan faiz olgusunun cazibesini arttırmıştır.

Para günlük hayatta hemen her yerde karşımıza çıkan bir değişim aracıdır. Örneğin mal ve hizmet satın alırken, borç alıp verirken para kullanılır. Bu bağlamda para aynı zamanda bir geliri, bir varlığı temsil eden evrensel role sahip bir değerdir (Deutsche Bundesbank, 2009, s. 9). Çeşitli iktisadi ekoller ekonomide büyük öneme sahip para kavramı üzerine, farklı yaklaşımlar öne sürmüştür. Para ile ilgili yaklaşımların temel noktasını, paranın ekonomik sistemin temel unsuru olarak ele alındığı ve parasal değişimlerin reel değişkenler üzerindeki etkisini öne süren parasal analiz geleneği ile paranın ekonomide sadece değişim aracı olarak kullanıldığı ve dolayısıyla paranın değişimi sağladığı sürece ekonomik yapıyı etkilemediği düşüncesiyle hareket eden, reel analiz geleneği oluşturmaktadır. Klasikler, Neo-Klasikler, Yeni Paracı Görüş, Monetaristler ve Yeni Keynesyenler Reel analiz geleneğinin savunucularıdır; bunlara göre para kısa dönemde, para aldanması gibi geçici etkiler yüzünden yanlıdır ancak bu etkilerin uzun dönemde ortadan kalkmasıyla para genel olarak yansız bir davranış sergilemektedir. Yani, ekonomide dolaşımda mevcut olan para miktarı olarak tanımlanan para arzının, merkezi bir otorite tarafından dışsal olarak belirlendiği varsayımı hâkimdir. Parasal analiz geleneğinin savunucuları Schumpeter, Karl Marx, Keynes ve Post Keynesyenler ise, varsayımlarından hareketle, para arzının reel sektörden bağımsız merkezi bir otorite tarafından olarak belirlenemeyeceğini ve dolayısıyla para arzının ekonomide içsel olarak belirlendiği görüşünü savunurlar (Nesanır, 2011, s. 115-116).

Klasik düşüncedeki ikinci temel kuram Paranın Miktar Kuramıdır, bu kuram fiyatlar genel düzeyini açıklamaktadır. Paranın ekonomide sadece bir örtü olduğunu ileri süren Miktar Kuramına göre, para yalnızca fiyat seviyesini etkilemektedir. Buna göre para arzının artmasıyla mal ve hizmetlerin fiyatlarını yükseltmekte; hasıla, istihdam ve faiz oranları değişmemektedir. Bu kurama göre para reel sektörde etkisizdir. $MV=PY$ şeklinde ifade edilen mübadele denkleminde; M: para arzı, V: Paranın Gelir Dolaşım Hızı, P: Fiyat Düzeyi ve Y: Reel Gelirdir. Denklem sağ tarafındaki Y milli hasılayı ifade etmekte, P (fiyat) ile çarpımı sonucu nominal GSMH'yı vermektedir. Denklem sol tarafında para arzı ile paranın dolaşım hızının çarpımı, toplam harcama tutarını vermektedir. Dolayısıyla para talebi faiz oranlarından bağımsızdır, para politikasının para talebini etkilememektedir. Fisher, Klasik görüşe reel faiz oranları kavramını ilave etmiştir (Akçay, 1997, s. 5-6).

1911 yılında Fisher, Paranın Satın Alma Gücü adlı kitabında kendisine Klasik ve Klasik-öncesi seleflerinden miras kalan Miktar Teorisini tanımlayıcı modern biçimi ile sunmuştur. O, böyle yaparak iki görevi yerine getirmiştir. Birinci olarak, teoriyi ampirik ölçüm ve doğrulamalara cevap

verebilir bir biçimde kesin olarak sunmuştur. Aslında, kendisi teoriyi istatistiksel veri analizi ile donatmıştır. Bu yapılandırmanın çoğu kısmı, teorinin doğruluğunu göstermek içindir. İkinci olarak, John Locke, David Hume, Richard Cantillon, David Ricardo, John Wheatley ve diğer eski miktar teorisyenlerinin çalışmalarında sıkça adeta üstü kapalı bırakılan, kesinlikle teorinin temeli olan karşılıklı ilişkili beş önerme olarak adlandırılan konuları ayrıntılı olarak açıklamıştır. Bu konular şunlara işaret etmekteydi: *i*) Para ve fiyatların eşit orantılılığı, *ii*) Paradan fiyatlara doğru nedensellik, *iii*) Paranın kısa ve uzun dönemde yansızlığı, *iv*) Para arz ve talebinin bağımsızlığı, *v*) İstikrarlı bir tam istihdam ekonomisinde görelî fiyat hareketlerinin reel sorunlara ve mutlak fiyatların parasal sorunlara yol açacağını ifade eden görelî fiyat/mutlak fiyat dikotomisi (Humphrey, 1997, s. 72-73). Irving Fisher, faiz oranı ve enflasyon arasındaki ilişkiyi kendi adını verdiği “Fisher Denklemi” ile açıklamıştır. Fisher faiz oranını nominal faiz ve reel faiz olarak belirtmiştir. Buna göre nominal faiz oranları ile reel faiz oranları enflasyon oranları bakımından farklılaşabilmektedir. Bu yüzden parasal otoritenin herhangi bir sebeple para arzını artırması halinde nominal faiz oranları düşmektedir. Bu durum ekonomide canlanma etkisi yaratarak yatırım ve enflasyonun artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla parasal genişlemeyle, uzun vadede enflasyon ve faiz oranları aynı seviyede gerçekleşmektedir (Fisher, 1930).

Keynes, faiz oranları üzerinden para ve reel ekonomi arasında ilişki kurmuştur. Para arzındaki değişimler sırasıyla para piyasasına yansiyarak oradan da faiz oranlarını değiştirmekte ve bu değişim yatırımları etkilemektedir. Keynes'e göre para arzını parasal otorite değiştirmekte; para politikası da fiyatları etkilemektedir. Keynes paranın ekonomide toplam üretim ve istihdamı etkileyerek ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacağını belirtmiştir (Keynes, 1936, s. 110).

Monetarist yaklaşıma göre, bir ekonomideki istikrarsızlığın temel sebebi para arzındaki düzensiz dalgalanmalardır. Monetaristlere göre, parasal genişleme, kısa dönemde, reel gelirden artışa yol açar. Ancak, uzun dönemde, artan para arzı yalnızca enflasyona sebep olmaktadır. Diğer bir deyişle, para arzındaki bir artış, kısa dönemde, temel olarak, üretimi etkileyecek, bu şekilde para arzındaki artış reel milli gelir düzeyi üzerinde geçici olarak bir artışa neden olacaktır. Monetaristlere göre para politikası aracı olarak faiz oranı, yatırımı teşvik etmek için, sürekli olarak düşük düzeyde tutulamaz. Genişletici para politikası, başlangıçta, faiz oranlarının düşürebilir. Ancak, sonunda bu durum tersine dönecektir. Çünkü genişletici para politikasıyla birlikte, artan harcamalarla parasal gelir artacak, eğer ekonomi tam istihdama ulaşmışsa fiyatlar genel düzeyi yükselecektir. Bu durumda genişletici politikasında ısrar edilirse fiyat artışları sürecek ve özel sektörde kişi ve firmalar yükselen fiyatları bekleyecektir. Bu sebeple parasal

otorite istikrarı sağlamak istiyorsa parasal genişlemeye gitmeden ekonomik ihtiyaca göre para arzını ayarlamalıdır (Anderson ve Carlson, 1970).

Günümüz ekonomilerinde paranın önemi daha da artmıştır. Bu nedenle Merkez Bankaları para politikası uygulamalarında fiyat istikrarı yanında finansal istikrarı da amaçlamakta ve politikalar üretmektedirler.

2. KEYNES VE SERMAYENİN MARJİNAL ETKİNLİĞİ

Keynes, Genel Teorisi'nde, faizi basit bir şekilde; "Belirli bir dönem için paranın likiditesinden vazgeçilmesi şeklinde ifade etmiştir." Keynes'e göre bireyler işlem ve ihtiyat dışında spekülasyon amacıyla da para talep edebilmektedirler. Bunlardan spekülasyon amaçlı ile para talebinin faiz oranları ile doğru orantılıdır. Bu bağlamda Keynes paradan para kazanmayı spekülasyon güdüsü kavramıyla ilişkilendirmek suretiyle bu faaliyeti meşrulaştırmıştır. Yani insanlar faiz olgusundan dolayı spekülatif faaliyetlere yönelecek yatırım yapılmayacaktır (Keynes, Çev: Baltacıgil, 1980, s. 168-217). Keynes Teorisinde bireylerin karar alıp almama durumuna göre değerlendirme yaparken yatırımların gerçekleşebilmesi için bireysel (Müteşebbis) faydayı ele almıştır. Keynes'in düşüncesinden farklı olarak bu çalışmada bireyin elde edeceği kazanımlar dışında toplumun ve devletin sağlayacağı fayda da hesap edilmiştir.

Keynes'e göre firmalar yatırım kararı alırken piyasa faiz oranları ile sermayenin marjinal getirisi olan kar oranlarını karşılaştırmaktadır. Buna göre firma faiz oranları yüksek ise parasını faiz geliri elde etmek için değerlendirecek şayet üretim sonrası elde edeceği kar cazipse yatırım yapmayı tercih edecektir (Fuller, 2013, s. 390-391).

Ancak Keynes bu değerlendirmeyi yaparken bireysel faydadan hareket etmiş, toplumsal faydayı ihmal etmiş veya görmemezlikten gelmiştir. Olayı yalnızca bireysel açıdan değerlendirmeyip toplumsal açıdan baktığımızda faiz oranlarıyla yatırımların eşit olduğu durumda bile üretim yapmanın sağlayacağı faydanın totalde daha fazla olduğunu görmek mümkün olacaktır. Bu durumu çok basit bir şekilde ispatlayabiliriz. Bunun için faiz oranları ile sermayenin marjinal getirisinin eşit olduğunu düşünelim. Her ne kadar ikisinin getirisi aynıymış gibi gözükse de aslında karın getirisi daha fazladır. Bu durumu şu şekilde ifade edebiliriz; iktisadi anlamda kar tüm giderlerin düşülmesi halinde müteşebbisin eline geçen net kazanç olarak ifade edilmektedir. Bu giderler içinde işçi giderleri de yer almaktadır. İşçi giderleri her ne kadar müteşebbis için gidermiş gibi gözükse de aslında işçilerin kazancıdır. Aynı zamanda üretim sonrası ortaya çıkan mal ve hizmetler vardır ki bunlar da toplumun belli kesiminin ihtiyaçlarını gidermeye yöneliktir. Dolayısıyla bu da toplum için bir kazançtır. Özetle sermaye sahibi müteşebbis paradan para kazanırken sadece kendine fayda sağlamaktadır.

Oysa üretime dayalı para kazanırken hem kendisi hem çalışanlar hem de toplum fayda elde etmektedir.

Çalışmanın başında ifade ettiğimiz maddeden enerji elde edinimiyle üretime dayalı kazanç elde edinimi aynı anlama gelirken paradan para kazanımı ile enerjiden enerji elde edimi bir birine benzemektedir. Dolayısıyla enerjinin enerjiye dönüşümü sırasında ortaya çıkan kayıp, kaçak ile paradan para kazanırken hem işgücünün hem de toplumun bu kazançtan mağdur olması aynı anlama gelmektedir. Bu açıdan ekonomi için doğal olan üretime dayalı faaliyetleridir. Ekonomik istikrar açısından parasal faaliyetlerden uzak durulması gerekmektedir.

3. PARASAL EKONOMİ

Para yalnızca reel ekonomide değişim aracı olarak kullanılmamaktadır. Aynı zamanda spekülative amaçlı da kullanılmaktadır. Bu da ekonomide faiz olgusunun ortaya çıkmasına neden olur (Senf, 2008, s. 15). Parasal ekonomi daha çok faiz geliri elde etmeye yönelik parasal hareketler olarak tanımlanabilir. Bu tür oluşumlar yurtiçi ve yurtdışı faiz getirileri bakımından yatırımcının ilgisini çekebilmektedir. Bir miktar sermaye sahibinin kazanç sağlamaya yönelik bu hareketleri yalnızca kendilerine yayar sağlarken zaman zaman gelişmekte olan ekonomilere zarar verebilmektedir. Uluslararası parasal sermaye akımları özellikle 1990'lı yıllardan sonra artış göstermiştir. Bu sermaye hareketleri daha çok gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru gerçekleşmiştir. Başlangıçta sermaye yoksunu ülkelerin sermaye ihtiyacını karşılamaya yönelik bu akımlar, globalleşme eğilimleri adı altında meşrulaştırılmıştır. Maalesef zamanla sermaye akımlarının asıl amacının daha fazla gelir etmek istediği ortaya çıkmıştır. Zira en ufak bir çalkantıda ülkeyi terk etmeleriyle arkalarında bıraktıkları ekonomik kriz bu durumu açıklar niteliktedir.

Dünyada ekonomik liberalleşme eğilimleriyle birlikte dış sermayenin özendirilmesi özellikle yüksek kamu açığının olduğu ortamda, bütçe açığının finansmanı için iç borçlanmanın artmasına, yurt içi faiz oranlarının yükselmesine ve kısa vadeli sermaye akımlarının ülkeye girişlerinin hızla artmasına yol açmaktadır. Kamunun finansman açığını bu şekilde kapatmak istemesi iki olumsuz etkinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır: (Kara, 2001, s. 33-34).

1. Kamunun bütçe açıklarının borçlanma yoluyla kapatılmak istenmesi beraberinde faiz itfa bedellerinin eklenmesiyle kamunun iç borç stokunu arttırmaktadır. (Kara, 2001, s. 33-34).

2. Faiz oranlarının yükselmesiyle, ülkeye giren sermaye ile döviz arzındaki artış, döviz kurları üzerinde baskı meydana getirmekte böylece ulusal para değerlenmektedir. Kısa vadede olumlu görünen bu durum ihracatı olumsuz etkilemekte uzun vadeli sorunların artmasına neden

olmaktadır. Zamanla faiz-kur arasındaki marjın giderek açılması, ülkeye yönelik sıcak para akımlarının daha çok faiz ve kur beklentilerine göre hareket eden, duyarlık derecesi yüksek, spekülâtif amaçlara yönelik sıcak para niteliği taşımasına yol açmaktadır. Genel olarak bu gelen kaynaklar ilk siyasi krizde ülkeyi terk etmektedirler. Böylece, ülkeyi terkeden sermaye, finansman sorununun yeniden gündeme gelmesine ve var olan makro ekonomik istikrarsızlığın daha da artmasına yol açmaktadır (Kara, 2001, s. 33-34).

4. ÜRETİM EKONOMİSİ

İlk zamanlarda ekonomilerde gelir üretime dayalı elde edilmiştir. Aşırı kar güdüsünden uzak, topluma hizmet etmeyi amaçlayan, ahlaki ilkelerle uyumlu üretim metotları tercih edilmiştir. Üretim ekonomisi deyince; tarım, madencilik, ticaret, imalat, inşaat, taşımacılık, turizm gibi mal veya hizmet üreten faaliyetler akla gelir. Bu faaliyetler ancak çok sayıda insanla gerçekleşebilir. Tüm bunlar gerçekleşirken hem müteşebbise, hem çalışana hem de hizmet alana fayda sağlar. Dolayısıyla toplumun büyük bir kesiminin refah düzeyi yükselir. Ekonomi ancak arz ve talep çerçevesinde dengeye gelir veya dengeden uzaklaşır. Böyle bir ortamda kriz ancak talep ve arz daralmasına bağlı ortaya çıkabilir.

Ancak finansal entegrasyon, bazı ülkeleri üretim ekonomisinden uzaklaştırmış, başka ülkelerin pazarı haline getirmiştir. Üretim anlamında yüksek katma değerler oluşturamayan bu ülkeler hem yoksullaşan hem sürekli borçlanan ve sahip olduğu değerleri elden çıkaran ülkeler haline gelmiştir. Bu yüzden, ekonomik anlamda geleceğin dünyasında yer alabilmeleri açısından bu ülkelerin üretim ekonomisine dönüş yapmaları bir zorunluluktur. Artık üretim ekonomisi yeni dünya düzeninde ekonomik savaşı kazanmanın yegâne yoludur. Ancak bu durum gelişmiş ülkelerin işine gelmemektedir. Çünkü bu ülkeler için sorun üretmek değil, üretileni pazarlamak olduğu için pazar hâkimiyetlerini ve ellerindeki stokları olumsuz etkileyecek her şeye karşıdırlar. Diğer bir ifadeyle güçlü devletler, hatta güçlü uluslararası şirketler, varlıklarını ve güçlerini tehdit edecek her gelişmeye karşıdırlar. Üretim ekonomisi, yok edici niteliğe sahip bir borçlanma ekonomisinin oluşmasını önlediği gibi, getirisi olmayan faaliyetlere dayanan ekonomik döngünün ortaya çıkmasını da engeller. Bu durum da insanlar iş ve güç sahibi olurken toplumsal düzende sağlanmış olur (Türker, 2005, s. 5-6).

5. PARASAL EKONOMİNİN VE ÜRETİM EKONOMİSİNE ETKİSİ

Finansal krizle başlayan ekonomik krizler finans sektöründe daha sık görülmekte ve hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bir sonraki aşama reel sektör üzerinde meydana gelen krizlerle kendini göstermektedir. Sözgelimi bu

durumdan önce bankacılık sektörü olumsuz etkilenmekte, borç batağına giren bankalar asli görevinden uzaklaşırken reel sektörü finanse edememektedir. Böylece finans sektöründe meydana gelen kriz reel sektör faaliyetlerini daraltmaktadır.

Yüksek faizlerin yatırımları azalttığı ortamda, ekonominin krize sürüklenmemesinin nedeni, ücretlerin baskı altında tutulmasıdır. Sermaye hareketlerine teslim olmayan faiz oranı ve döviz kuru sayesinde ulusal iktisat politikaları iktisadi ve sosyal amaçla kullanılamamaktadır. Ulusal paranın aşırı değerlenmesiyle birlikte cari açıklar artarken, faiz oranlarının yüksekliği sonucunda kamu açığını kapatılamamaktadır. Bu durum yatırım ve üretimi azaltarak ekonominin, finansal işlemler ağırlıklı bir yapıya dönüşmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda ulusal finans piyasalarının kontrolsüz bir şekilde serbestleşmesiyle birlikte ulusal iktisat politikaları makroekonomik istikrar ve büyümeyi sağlamaktan ziyade, sadece sermaye akımlarını kontrol eden bir yapıya bürünmektedir. Bu da ülkenin üretim ve istihdam hacmini düşürmektedir (Başoğlu, 2000, s. 95-97).

Teorik anlamda, ekonomik yapıda paranın 'araç' yerine, paradan para kazanmaya yönelik 'amaç' rolünü üstlenmesi, Yeni Klasik Ekonomi Bilimi'nin, finansal kalkınma ve finansal liberalizasyonun ekonomik büyümeyi arttırabildiğine dair, temel varsayımlarının geçerli olmadığını göstermesi açısından büyük önem arz etmektedir (Onur, 2005, s. 150). Piyasa sisteminde, bireyler ve firmalar uzun vadeli programlarla kalkınmaktan ziyade, kısa vadeli planlarla kalkınmayı tercih etmektedir. Dolayısıyla spekülasyon hareketlere dayalı para kazanmak temel amaç haline gelmekte, oluşabilecek krizlere zemin hazırlanmaktadır (Tutar ve Eren, 2011, s. 309).

Parasal ekonomide finansal koşullar bozulduğu zaman para arzındaki daralmadan dolayı ekonominin arz ve talep cephesi olumsuz etkilenir. Talep tarafında hane halkı ve firmalar kredi maliyetlerinin artması sonucu sırasıyla tüketim ve yatırımlarını azaltırken, arz tarafında ise bankaların kredi hacmini daraltması sebebiyle kredi kısıtlamaları daha düşük yatırım ve tüketime yönelmektedir. Bu şekilde bankaların firmaların ve hane halkının gelir gider dengesi bozulurken ekonomik durgunlaşma meydana gelmektedir (Furceri & Mourougane, 2009, s. 31).

Ekonomik büyümelerini gerçekleştirmek için yeterli sermaye birikimine sahip olmayan ülkeler finansal serbestleme sürecinin etkisi altında, sermayelerini uluslararası sermayeyle birleştirerek ekonomik büyümenin finansmanını karşılama yoluna giderler. Bu noktada, üretim ve tüketim açısından, kısa vadeli sermayenin büyümeye etkisi farklılıklar arz etmektedir. Şayet kısa vadeli sermaye ile üretim finanse ediliyorsa; ülkenin ödemeler dengesine ve ekonominin istikrarlı büyümesine olumlu katkı yapmaktadır. Ancak kısa vadeli sermaye ile tüketim amaçlanıyorsa; ülkede

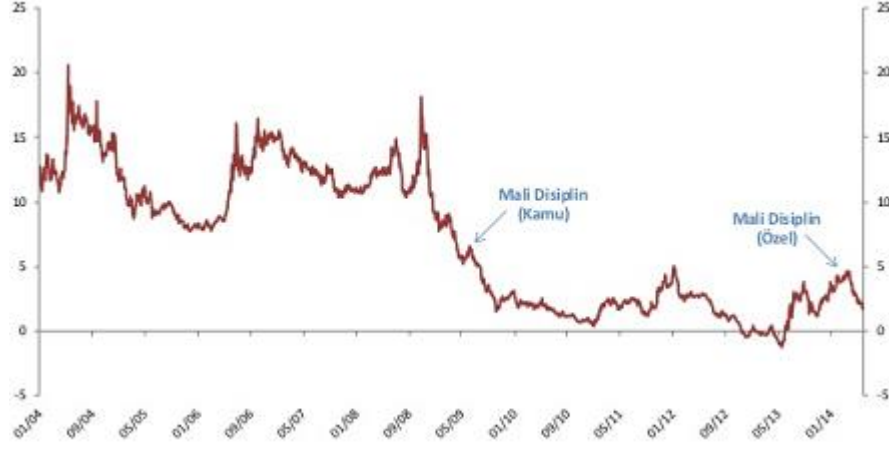
finansal kriz yaşanma ihtimali artmakta ve hızlı büyüme yerini ekonomik durgunluğa bırakmaktadır. Böylece, spekülâtif amaçlı kısa vadeli sermaye hareketleri, giriş yaptığı ülkelerdeki ekonomik refahı da kısa süreli kalkındırmakta ancak izleyen dönemde mali sektörde başlayan ve sonrasında reel sektöre de sıçrayan krizlere neden olmaktadır. Nitekim özellikle 1990 sonrası gelişmekte olan ülkelerde yaşanan ekonomik krizlerin en önemli nedenlerinden biri bu tür sermaye hareketleri olmuştur (Eser, 2012, s. 16-17).

1990'lı yıllarda yüksek getiri oranları ile Doğu Asya ekonomileri büyük oranlarda yabancı sermaye çekmiş, bu durum adeta yatırımcıları ödüllendirmiştir. Bu olgu zamanla değişmiştir. Krizin ilk belirtisi 1997 yılının bahar aylarında döviz spekülâtorlerinin Tayland Baht'ına atağı ile ortaya çıkmıştır. Bu durumda Tayland sabit döviz kuru sisteminden vazgeçmiş ve parasını %20 oranında devalüe etmiş, ancak bu önlemleri almakta çok geciktiği için başarılı olamamıştır. Daha sonraları bölgedeki diğer ülkelerde Baht üzerindeki spekülâtif hareketlere benzer olaylar yaşanmıştır. Doğu Asya'da da olduğu gibi belirsizlik ortamında ani sermaye çıkışları gözlenmiştir. Bu da güven ortamı oluşturacak belirli düzeyde rezervlere sahip olunmaması yüzünden krizin boyutlarını daha da arttırmıştır (Yiğidim, 1999, s. 88-89).

Örneğin, 1994 yılında gelişmiş ülkelerdeki ekonomik iyileşme ve dünya faiz oranlarındaki artış, Meksika'ya yönelik yabancı sermaye akımlarında büyük ölçüde düşüslere yol açmıştır. Dış sermaye akımlarının düşmesiyle birlikte döviz rezervleri azalmış, cari işlemler açığı artmıştır. Sonuçta büyüme negatife dönüşmüş, finansal sistem ağır bir baskı altına girmiş, firmaların ve hane halklarının artan borçlarından dolayı reel gelirler düşmüş ve birkaç ay sonra bankacılık sektörü krizleri yaşanmaya başlanmıştır (Turan, 2011, s. 59-60).

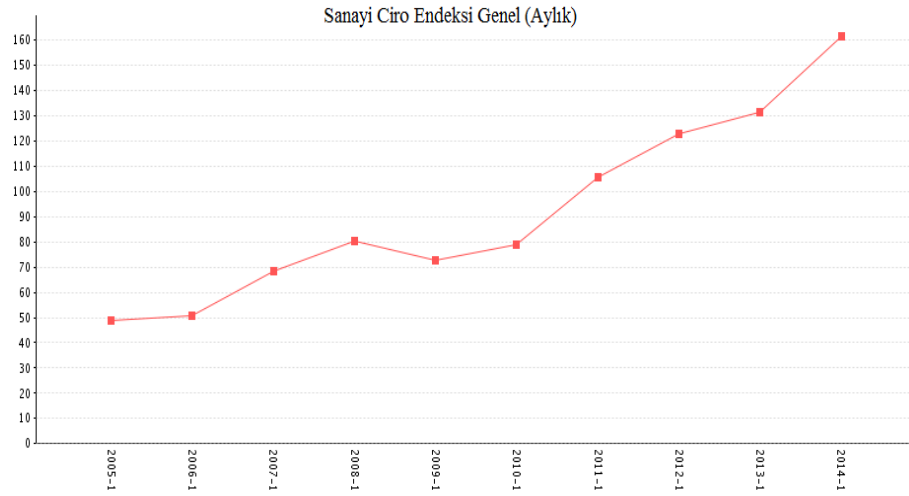
Benzer şekilde 1990'lı yıllarla birlikte Türkiye ekonomisinde sık aralıklarla gerçekleşen seçim ekonomileri, siyasi istikrarsızlıklar, makroekonomik istikrarı yeniden tesis etmek yerine reel ekonomiden uzak, spekülâtif faaliyetlerin ön plana çıktığı, kısa vadeli sermaye girişlerine dayanan, kısa vadeli ve suni büyümeler üzerine kurulu politikaları ön plana çıkarmıştır. 22 Kasım 2000 tarihinde bankacılık sektöründe başlayan krizi 21 Şubat 2001 krizi takip etmiş bu yüzden cari işlemler açığında yüksek oranlı artışlar ortaya çıkmıştır. TL'nin aşırı değerlenmesi, cari işlemler açığının kritik sınırın üzerinde seyretmesi, sermayeden yoksun mali sektör, açık pozisyonlar (finans, reel sektör ve kamu), kamu bankalarının görev zararları ve bütün bunların sonucu olarak özellikle mali sektörün taşıdığı kar ve faiz riskinin artması 2000 – 2001 yılı krizlerini hazırlayan en önemli unsurlar olmuştur (Karaçor, 2006, s. 387-388). 2002 Sonrası dönemde gerek güçlü ekonomiye geçiş programı gerekse siyasi istikrar ekonomik istikrarı getirmiş

faiz ekonomisinden üretime dayalı ekonomik model ekonomik büyümeyi de beraberinde getirmiştir. Konuyla ilgili grafikler aşağıda yer almıştır.

Grafik 1: TCMB Reel Faiz Oranları 2004-2014

Kaynak: TCMB

Grafik 2: Türkiye Ekonomisi Sanayi Üretimi 2005-2014

Kaynak: TÜİK

Grafik3: Türkiye GSYİH Mevsimsellikten Arındırılmış 2005-2013

Kaynak: TCMB

Belirtilen dönemde faiz oranları düşerken sanayi üretimi ve büyüme oranları artış yönünde trend izlemiştir. Bu bağlamda faiz oranlarının tersine üretimin büyüme üzerinde etkili olduğu aşikârdır. Aksine faiz oranlarının yükselmesi durumunda ekonomik gerileme yaşanmaktadır. Tarif edilen durum yakın zamanda Yunanistan ekonomisinde yaşanmıştır.

Tablo 2: 2006-2011 Yılları Arasında Yunanistan'ın Makroekonomik Görünümü

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Reel Büyüme Oranı (%)	4.5	4.3	1.3	-2.3	-4.1	-3.3
Faiz Oranları	4.07	4.50	4.80	5.17	9.9	15.75

Kaynak: OECD, Tolga Taylan (Dış Ticaret Müsteşarlığı)

Yukarıdaki tabloda 2006 ile 2011 yılları arasında Yunanistan ekonomisinin kaydettiği büyüme hızı, faiz oranları yer almaktadır. Tablodaki verilere göre 2006 ve 2011 yılları arasında Yunanistan ekonomisinde büyüme oranları düşük bir seyir izlemiştir. Yükselen faiz oranlarıyla birlikte kamu borcu artmış, birçok banka iflas etmiştir. Bütün bu olumsuz gelişmelerle birlikte bütçe açığı da ciddi büyük ölçüde artmıştır (Burulday, 2014).

Eğer parasal hareketlere bağlı kriz büyük bir ülkede meydana geliyorsa etkisi tüm dünyada hissedilmektedir. ABD ekonomisinde 2007 yılının ortalarında ortaya çıkan Mortgage krizi özellikle 2008 yılının ikinci

yarısından itibaren Avrupa ve Asya ekonomilerinde durgunlaşma eğilimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mali sektör bağlantılı bu kriz ticaret yoluyla diğer ülkelere bulaşmış yükselen ekonomileri durgunluğa itmiştir (Shirai, 2010, s. 2).

1990'lı yıllarda ABD'de, konut kredilerinin büyük kısmı, yüksek gelirlili müşterilere verilirken, zamanla krediler daha düşük gelirlili müşterilere de vermeye başlanmıştır. ABD'de 2008 yılı ortasında mortgage kredilerinin hacmi 1,5 trilyon dolara yükselmiştir. Geçmişte ABD'de faizler son derece düşük düzeylerde olduğundan, mortgage kredilerini kullanan düşük gelirlili gruplar, büyük oranda değişken faizli kredilere yönelmiştir. FED'in son dönemde faizleri sürekli artırması ve konut fiyatlarının düşmesi, kişilerin aldıkları kredileri geri ödeyememesine yol açmıştır (Göçer, 2012, s. 19).

Toplumun alt tabakasını oluşturan düşük gelirlili kesim bu şekilde, ileride faiz oranlarının yükselebileceğini hesaplamadan ve krediyi verenler tarafından uyarılmadan, borçlanmaya başlamıştır. Ancak 2005 yılı başlarında FED enflasyon beklentisiyle kısa vadeli faizi artırınca, iş değişmiştir; bir yandan, aldıkları ipotekli ev kredisi faizleri yükselirken, diğer yandan da ev fiyatları düşmeye başlamıştır. Oysa bu sınıf, ev fiyatı artışlarının süreceğini düşünerek; ileride evleri daha yüksek fiyattan satabilmeyi tekrar ipotek edebilmeyi planlamıştır. Nitekim 2006'dan itibaren bu piyasada krediler geri dönmeye başlamıştır.(Kazgan, 2012, s.4). Emlak piyasasında ev sahibi olmak amacıyla bankalara borçlanan ancak daha sonraları ödeme zorluğu yaşayan kreditedeler bankaları da nakit sıkıntısıyla karşı karşıya bırakmıştır (Insight, 2007, s. 3).

ABD'de 1996 yılında mortgage kredilerine dayalı toplam 492,6 milyar \$ menkul kıymet ihraç edilmiş ve 2007 yılında bu miktar 2.050,1 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. İkincil piyasada bu kadar geniş hacimli bir piyasa oluşmuş ve bu piyasanın fon kaynağı olan mortgage kredileri geri dönmeyince tahvil geri ödemeleri de yapılamamıştır. Finans kuruluşları mortgage kredilerine dayalı menkul kıymetler ile riskini dağıtmaya çalışmış, ancak risklerini yok edilemeyince zarar açıklamaya başlamışlardır. Sonuç olarak piyasalarda panik havasının oluşması bankalardan para çekilmesine, sermaye hareketlerinin yavaşlamasına yol açarak likidite sorunlarını ortaya çıkarmıştır. 2000, 2004, 2005 ve 2006 yılları menkul kıymet ihraçlarında azalmanın yaşandığı yıllar olurken en çok menkul kıymet ihracının 2003 yılında yapıldığı görülmüştür (BDDK, 2008, s. 53).

Söz konusu süreçte oluşan ahlaki tehlike ve karşılıklı ters seçimler sonucu ABD Merkez Bankası FED'in de art arda faiz artırımına gitmesi kredi geri ödemelerinde olumsuz etki yapmıştır. Bankaların ters seçim kaynağı sistemden elde ettikleri ipotekleri menkul kıymetleştirerek finans kuruluşlarına pazarlamaları ve sınır ötesine ihraç etmeleri olarak gösterilmektedir. Böylece sınır ötesine ihraç edilen menkul kıymetler ABD

ekonomisinde başlayan krizin kısa sürede nerdeyse tüm dünya ekonomilerine yayılmasına neden olmuştur. Yaşanan bu olumsuzluklarla birlikte dünya ekonomilerinde makroekonomik göstergeler bozulmuş ve dünya ticaret hacmi önemli ölçüde azalmıştır. Böylece özellikle üretimi dış ticarete bağlı ekonomiler başta olmak üzere tüm dünya ekonomilerinde üretim daralmaları ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu olumsuz tablodan Türkiye ekonomisi de nasibini almış, cari işlemler hesabındaki iyileşmelere rağmen ciddi üretim daralmaları görülmüştür (Yılmaz ve Kurt, 2012, s. 304).

7. SONUÇ

Globalleşme eğilimlerinin artmasıyla birlikte sermaye hareketleri içerisinde parasal hareketlerin cazibesi de artmıştır. Parasal sermaye akımlarının normal üretime göre daha çabuk ve yüksek kazanç sağladığı inkâr edilemez bir gerçektir, ancak bu durum ekonominin kırılğan yapısını artırırken gelir dağılımını olumsuz etkilemekte, paranın belli kesimlerin elinde toplanmasına, gelir dağılımı açısından kutuplaşmalara neden olabilmektedir.

Faize dayalı bir ekonomide birinin kazancı bir başkasının zararı pahasına gerçekleşmektedir. Bir taraf faiz geliri elde ederken diğer taraf yükselen faiz oranları sebebiyle borçlanma maliyetleri yüzünden bir takım kayıplar yaşamaktadır. Dolayısıyla toplumsal menfaat açısından sifıra yakın bir kazanç söz konusu olmaktadır. Bu şekilde bir tarafın kaybı diğer tarafın kazancı artarken adil olmayan bir gelir dağılımı ortaya çıkmaktadır. Üstelik dünya üzerinde mal veya hizmet üretmeden sadece parasal hareketlere bağlı kalkınabilmiş bir ülke örneği bulunmamaktadır.

Parasal ekonomide faiz geliri sadece sermaye sahibine rant sağlarken; üretim sonrası elde edilen gelir hem sermaye sahibine kazanç sağlamakta hem de çalışanlar bu kazanca ortak olmaktadır. Ayrıca bu durumdan gerek devlet; (vergi geliri ve dolaylı kamu hizmeti bakımından) gerekse toplumun diğer kesimleri; (mal ve hizmet ihtiyacının giderilmesi açısından) bir kazanım elde edecektir. Bu bağlamda daha verimli olması açısından maddenin enerjiye dönüşümü prensibi gereği, paranın da üretime dayalı elde edilmesi gerekmektedir. Doğal olan budur. Aksi takdirde parasal akımlara dayalı ekonomide ekonomik krizler ile bir tarafın çok diğer tarafın az gelir elde etmesi sonucu adil olmayan gelir dağılımı kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla politika yapıcıların parasal sermaye akımlarını çekmeye yönelik faaliyetlerden ziyade reel üretimi teşvik edici, özendirici düzenlemeler yapması gerekmektedir. Böylece ekonomik anlamda kalıcı istikrar tesis edilirken ani ekonomik kırılğanlıklar da ortadan kalkacaktır. Unutulmamalıdır ki faizin cazip olduğu ortamda toplumda tembel eğilimler artacak, insanlar üretim faaliyetlerini erteleyecek belirli bir süre sonra ekonomi üretken yapısını kaybedecektir. Böylece somut anlamda bir şey satın alamayacak paranın hiçbir önemi kalmayacaktır. Sonuç olarak

verimlilik açısından enerjinin maddeden elde edimi ne kadar avantajlı ise paranın da üretime dayalı elde edilmesi o kadar faydalı olacaktır. Bu bağlamda doğal olan da budur.

KAYNAKLAR

- Akçay, M. A. (1997). *Para Politikası Araçları Türkiye ve Çeşitli Ülkelerdeki Uygulamalar*. Ankara: DPT Yayınları Yayın No: 2483.
- Andersen L. C., & Carlson, K. M. (1970). *A Monetarist Model for Economic Stabilization*. <http://research.stlouisfed.org/publications/review/70/04/StabilizationiApr1970.pdf>
- Başoğlu, U. (2000). Finansal Serbestleşme ve Uluslararası Portföy Yatırımları, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (4), 88-99.
- BDDK. (2008). *ABD Mortgage Krizi, Çalışma Tebliği, Sayı:3*. 13 Nisan 2015, <http://www.bddk.org.tr>
- Bernd, S. (2008). Geldfluss, Realwirtschaft und Finanzmärkte aus der Sicht Verschiedener Wirtschaftstheorien, *Zeitschrift für Sozialökonomie*, 156-157.
- Burulday, A. F. (2014). *Yunanistan'da Ekonomik Kriz*. 23 Şubat 2014, <http://www.bilgesam.org>
- Deutsche Bundesbank. (2009). *Geld und Politik*. 14 Ocak 2011, www.bundesbank.de
- Eren, E. (2012). Küresel Bunalım, İktisat Eğitimi ve Yeni İktisat, *Tartışma Metni*, Türkiye Ekonomi Kurumu, No: 103, 1-14.
- Eser, K. A. (2012). *Finansal Serbestleme Sürecinde Artan Kısa Vadeli Sermaye Hareketler: Türkiye Ekonomisine Etkiler, Riskler ve Politika Araçları*. Mesleki Yeterlik Tezi. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Fisher, I. (1930). *The Theory of Interest*, *The Macmillan Company*, New York.
- Fuller, E. W. (2013). The Marginal efficiency of capital. *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, 16 (4), 379-400.
- Furceri, D., & Mourougane, A. (2009). Financial Crises: Past Lessons And Policy Implications. *Economics Department Working Papers*, No: 668, 2-50.
- Global, I. (2007). The Mortgage Crisis. *The United States Conference of Mayors*, November, 1-24.
- Göçer, İ. (2012). 2008 Küresel Ekonomik Krizin Nedenleri ve Seçilmiş Ülke Ekonomilerine Etkileri: Ekonometrik Bir Analiz. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, (17), 18-37.
- Gök, A. (2013). *Fizik 1 Ders Notu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Açık Öğretim Okulları.
- Gürkan, Y. (2011). *Madde ile Enerji – Birbirine Dönüşebilir mi? ... E = mc² Denklemi Neyi Anlatmaktadır?* <http://www.yalcinguran.com/2011/12/madde-ile-enerji-birbirine-donusebilir-mi%E2%80%A6-e-mc2-denklemi-neyi-anlatmaktadır/>
- Humphrey, T. M. (1997). Fisher and Wicksell on the Quantity Theory, *Federal Reserve Bank of Richmond Economic Quarterly*, 83 (4), 69-73.

- Kara, M. (2001). Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye'deki Sıcak Para Akımının Değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (6), 29-45.
- Karaçor, Z. (2006). Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000-Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 379-392.
- Kazgan, G. (2012). 2008 Küresel Krizi: Nedenleri, Etik İlkeleri ve İktisat Eğitimi. *Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni*, No:98, 1-21.
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. 12 Şubat 2009, <https://www.assembla.com/.../GeneralTheoryOfEmploymentInterestAndMoney>
- Keynes, J. M. (1980). *İstihdam Faiz ve Para Genel Teorisi*. (A. Baltacıgil, Çev.). İstanbul: Minnetoğlu Yayınları.
- Nesanır, Ö. (2011). Türkiye'de Para Arzı-Banka Kredileri İlişkisi: Var Analizi (1986-2010), *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 115-133.
- OECD. 10 Haziran 2014, <http://www.oecd-ilibrary.org>
- Onur, S. (2005). Finansal Liberalizasyon ve GSMH Büyümesi Arasındaki İlişki, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 127-151.
- Shirai, S. (2009). The Impact of the US Subprime Mortgage Crisis on the World and East Asia: Through Analyses of Cross-border Capital Movements. *ERIA Discussion Paper Series-10*, 1-75
- Taylan, T. (2011). *Yunanistan Ülke Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı.
- Turan, Z. (2011). Dünyadaki ve Türkiye'deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4 (1), 56-80.
- Tutar, E. ve Eren, M.V. (2011). Post Otistik İktisadın 2008 Global Ekonomik Krizine Bakışı: Türkiye İçin Bir Durum Değerlendirmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7), 299-314.
- TUİK. 21 Haziran 2014, <http://www.tuik.gov.tr>
- Türker, M. (2005). Yeni Dünya Düzeninde Üretim Ekonomisinin Geleceği ve Ulusal İşlevleri, *V. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu*, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 25-27 Kasım, 1-7.
- Varınca, K. B. ve Gönüllü, M. T. (2006). Türkiye'de Güneş Enerjisi Potansiyeli ve Bu Potansiyelin Kullanım Derecesi, Yöntemi ve Yaygınlığı Üzerine Bir Araştırma, *UGHEK'2006: I. Ulusal Güneş ve Hidrojen Enerjisi Kongresi*, 21-23 Haziran, ESOGÜ, Eskişehir, 270-275.
- Yılmaz C. ve Kurt, Ü. (2012). Küresel Ekonomik Kriz Döneminde Türkiye Ekonomisinde Meydana Gelen Reel Daralma ve Cari İşlemler Hesabı İlişkisi. *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, 303-311.
- Yiğidim, A. (1999). Doğu Asya'da Döviz Kuru Krizi ve IMF'nin Yaklaşımı. *Ekonomik Yaklaşım*, 10 (32), 87-96.